

1. СУТНІСТЬ УРБАНІЗАЦІЇ.

Виникнення і постійне збільшення площі і чисельності населення міст, набуття сільськими поселеннями міських ознак, підвищення ролі міст в соціально-економічному розвитку суспільства. Формування міського населення, що веде специфічний спосіб життя, а також «міських» популяцій рослин і тварин складає сутність процесу, який називається урбанізацією (від лат. urbanus – міський).

Показник урбанізованості країни або регіону – це частка населення, яке проживає в містах. Порівняння рівнів урбанізації різних країн здійснюється з використанням даних національних переписів населення.

В нинішній час найбільш урбанізованими (не рахуючи таких міст – країн, як Сінгапур і Гонконг) являються Великобританія (92% населення проживає в містах), Кувейт (91%), Ізраїль (90%), Австрія (близько 70%), Австралія (85%), Швеція (83%). Найменші показники урбанізованості (7-10%) характерні для країн Африки і Південної Азії, що розвиваються. В Україні в нинішній час кожен другий житель із трьох проживає в містах. Різниця рівнів урбанізації прослідковуються і по континентах в цілому.

Тому можна зробити висновок, що міським вважається населення, яке веде особливий – міський спосіб життя.

Як атрибути двох різних соціальних груп міський і сільський спосіб життя відрізняються один від одного. Кожний із них має свої переваги і недоліки. Так “середньостатистичний” житель міста в порівнянні з “середньостатистичним” жителем сільської місцевості має більш широкий вибір товарів і послуг, які він споживає, не виходячи за межі свого населеного пункту, можливість одержати гарну освіту і професійно реалізувати себе, доступ до культурних цінностей і інформаційних ресурсів. Рівень професійної спеціалізації індивідуумів також вище в містах. Городяни частіше користуються громадським і власним транспортом для переміщення усередині і за межі свого населеного пункту. Місця проживання і роботи городянина, як правило, просторово роз’єднані, в той час як садиба і земельна ділянка сільського жителя (ферма) являються і місцем проживання, і головною виробничою одиницею в сільській місцевості. Середні рівні енерго- і водоспоживання городян значно вище, ніж жителів сільської місцевості.

Потреби в відпочинку і відновленні сил городян задовольняються в основному на спеціально обладнаних для цих цілей територіях – парках, садах, лісопарках, спортивних комплексах. Відпочинок як відпочинок “без цілі” являється ознакою міського укладу, в той час як для сільського жителя відпочинок є своєрідною зміною виду активності. Туризм і спорт як види активного відпочинку можуть також розглядатися в якості міського укладу.

Політичне життя людини практично цілком зосереджене в містах. Американський географ Т.Хартсхорн (1992), характеризуючи міський спосіб життя, відмічає більш високі темпи і ступінь організованості міського життя, більш жорстке планування діяльності, вимоги більшої визначеності і пунктуальності в порівнянні з більш розміреним, “невизначеним” і менш “жорстким” сільським укладом. В цілому, за

зауваженням німецького соціолога минулого століття Тьоніса (1887), сільське життя проходить в рамках общини (community), в той час як міський уклад характеризується життям в суспільстві (society).

З іншого боку, висока щільність населення і постійна конкуренція на ринку праці роблять життя городянина більш насиченим стресами. Крім того, вважається, що викликаний розвитком промисловості і транспорту високий рівень забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, ґрунту в містах відбивається в зміні частоти і структури загальних і специфічних патологій у міського населення, в порівнянні з сільським. В містах нижче народжуваність, ніж в сільських поселеннях, що дає привід розглядати урбанізацію як фактор регуляції чисельності населення в глобальному масштабі. В містах Європи і Північної Америки вище частка жінок і уродженців інших країн, а показники життєздатності чоловічої частки популяції нижче, ніж в сільській місцевості того ж регіону. Серед соціальних “захворювань,” рівень яких вище в містах, - невирішене житлове питання, злочинність, наркоманія. З цим, певно, пов’язана більша кількість самогубств в містах. Висока чисельність і щільність населення в місті змінюють і характер соціальних контактів міських жителів. Руйнування сімейних зв’язків, звуження “ближнього кола” спілкування приводять до більшої замкненості і відчуженню особи в місті в порівнянні з життям “на виду” в селі, де члени общини зв’язані тісними сусідськими і родинними відношеннями. Індивідуалізм, раціоналізм і прагматизм міського життя протиставляються традиційному общинному укладу селян.

Ідеалізація села і «демонізація» міста, рівно як і зворотна тенденція, знаходили своє відображення в літературі і творах мистецтва, принаймні, починаючи з античності, хоча противників урбанізації завжди було більше. Урбанізація має як соціально – економічні, так і біологічні корні. Серед причин, що викликали зростання міст і їх ролі в світовому і національних господарствах, називають:

1) накопичення і розподілення природних і людських ресурсів, концентрації виробництва, обміну, управління на невеликій площі з метою їх більш ефективного використання;

2) найбільшого задоволення різноманітних громадських і індивідуальних потреб людини – біологічних, психологічних, етнічних, трудових, економічних, соціальних.